

GARAY JÁNOS MINT KÖNYVTÁROS

Százötven évvel ezelőtt, 1812-ben született Garay János Szekszárdon. Bár nagy kortársai, Petőfi, Vörösmarty és Arany neve mellett az övé csak szerényebb fényben ragyog, korában ország-szerte ismert és népszerű költő volt. Ha tehetségben, költői képességben nem is mérkőzhetett a legnagyobbakkal, hazafias és családi hangulatú, meleg lírája és a nemzeti múltat dicsőítő, hősi epikája nélkül hiányos lett volna a magyar irodalmi romantika.

De kevesen tudják, hogy a népszerű költő nem mindig tudott az irodalomból megélni, s hogy élete során két ízben is vállalt könyvtári állást Pesten, az Egyetemi Könyvtárban. Könyvtárosi működésének részletei teljesen ismeretlenek. A könyvtár irattárában azonban fennmaradt néhány hivatalos jelentés és levél, amely tanulságos adatokat őrzött meg mind az írói, mind az akkor kialakulóban levő könyvtárosi életforma mostoha viszonyairól.

1842-ben, mikor Garayt Toldy Ferenc a Kisfaludy Társaságba bevezette, a költő még öntudatos szavakkal tett bizonyosságot a szabad írói életforma mellett. „Író vagyok, nincs állásom” — mondotta székfoglalójában — „s nem is akarom, hogy legyen, s ne is legyen, nincs életem, mert

lényem hazámon kívül csak az irodalomé.”

Bár ekkor már az Akadémiának is levezető tagja volt, rövidesen kiderült, hogy az irodalom, a pusztá hírlapírás nem biztos jövedelmi alap a háromgyermekes családapának. 1845. július 1-én, mint ideiglenes írnok, az Egyetemi Könyvtár szolgálatába lépett. Itt ugyanaz a Toldy Ferenc, aki a Kisfaludy Társaságba is bevezette, lett hivatali főnöke mint könyvtárigazgató. Az első magyar irodalomtörténetíró mellett csak pártfogásra és személyes barátságra számíthatott. Jól is érezte magát a könyvtárban. Egyik levelében írja ekkor, hogy előnyösebb a hivatali beosztás, mint az örökös robotot kívánó, „szabad” hírlapírás. A munka sem volt kellemetlen: előbb a hit tudományi fiókkönyvtár, majd a kézirat-tár katalogizálását végezte Toldyval együtt.

Csak éppen az annyira óhajtott, biztos jövedelem nem akart mutatkozni. Mint napidíjast vették fel, de félévi, szakadatlan munka után sem fizettek ki neki egyetlen forintot sem, noha Toldy nem szűnik meg kérvényekkel ostromolni fellettes hatóságát, a helytartótanácsot. De karácsony is elmúlik, mikor végre, 1845. december 28-án, a hatodik hónap küszöbén 100 forint előleget kap. Teljes járandóságára azonban hiába vár. Csak 1846. április 7-én rendeli el a helytartótanács, hogy még 57 forintot fizessenek ki Garaynak, és hogy ezentúl rendszeresen fizessék.

Toldy ugyan mindent megtesz érte, jelentéseiben nem győzi dicsérni Garay könyvtárosi munkáját és irodalmi érdekeit, s végleges állásra terjeszti fel. De a felsőbbség előtt még írnoki állásra sem jöttek tekintetbe irodalmi érdemek, vagy az akadémiai tagság. Garay helyett egy ismeretlen fiatalember kapja meg az állást.

Ilyen körülmények között nem csöda, hogy munkakedve megcsappant. Kiderült, hogy a könyvtárosságból ugyancsak nem lehet családot eltartani, s ráadásul még a másfajta kereseti lehetőségekre való időt is elveszi. Toldy, 1847. évi jelentésében már azt írja, hogy Garay részint gyengélkedése, részint „jutalmazóbb foglalkodások által a bejárástól visszatartott, a kéziratár alapcímrtára az... utolsó szekrénynél megszakt.” Napidíjas állása ugyan hivatalosan még 1848. június 13-ig fennállt, a valóságban azonban 1847 húsvétja után már nem dolgozott a könyvtárban, hanem ismét a hírlapírásból próbált megélni.

A negyvennyolcas forradalmi időkben a költő szerencsecsillaga váratlanul felragyogott: kinevezték egyetemi tanárnak. Arra azonban sohasem került sor, hogy katedráját el is foglalja. A szabadságharc gyors bukása után ismét megélhetés nélkül maradt, és a magyar irodalmi lapok megszűnésénél, hírlapírással sem foglalkozhatott.

Így került sor másodszer is arra, hogy az Egyetemi Könyvtár szolgálatába lépjen. 1850. január 25-én nevezték ki „könyvtári második tisztnak”. A költő 1850. február 3-án kelt, Toldyhoz intézett levelében köszöni meg a kinevezést, s egyben jelenti, hogy sajnos, egészségi állapota még nem engedi meg, hogy hivatalát elfoglalja.

Garay egészsége ugyanis a szabadságharc bukásával együtt hanyatlott le. Pest bombázása, majd a bécsi kormány rémuralma idegeit tönkretette, s emellett köszvényes, reumatikus fájdalmak is kínozták. Tody 1850. április 11-én jelenti, hogy Garay nemrég felgyógyult ugyan, de a hideg könyvtárteremben még kíméltre szorul. A folyóiratolvasó, mint akkor nevezték: *journalzsoba* felügyeletét bízták rá, de felgyógyulása nem bizonyult tartósnak. 1851 novemberében már látása is annyira meggyengült, hogy nem tudott sajátkezű levelet írni, és hónapokig nyomta az ágyat.

Sajátságos módon Toldy Ferenc, aki pedig mindig megértő támogatója volt, ekkor kíméletlen hangú, hivatalfőnöki levelet írat a nagybeteg költőnek. „Mint után többszöri hivatalos felszólításom, s barátságos intésem dacára Ön mégis folyvást késik kötelességeinek eleget ten-

ni, s a könyvtári szünnapokon a journalzsobában jelen lenni...”, ha Ön máától fogva csak egy óranegyedet von is le a hivatalos órákból... kénytelen leszek feledelemre az egyetemi tanácsnak jelentést tenni. Ne feledkezzék meg Ön azon... rendeletekről, melyek a hosszasan beteg tisztviselőknél még most is erőben vannak, s hogy Ön két év óta, s így kineveztetésétől fogva... semmi szolgálatot a könyvtárnak nem teszen...”

A levél 1852. február 23-án kelt, s Toldy, aki váratlan módon ilyen fényesítően követeli a nagybeteg „hivatali kötelességeit”, már áprilisban maga kénytelen jelenteni a tanácsnak, hogy Garay mennyire beteg: agybántalmi vannak és szeme teljesen elgyengült. Az orvos a szabad levegőn való mozgást tanácsolta.

De sem főnöki szigor, sem orvosi tanács nem segített. A költő, anélkül, hogy állapota megjavult volna, 1853. november 5-én meghalt. A „köteleességmulasztó” könyvtártisztet a könyvtár udvarán rávatalozták fel, s koporsóját az akkori tudományos és irodalmi élet kiválóságai vették körül. Meg az egyetemi ifjúság lobogó fákljai.

Özvegye azonban hiába kér férje könyvtárosi szolgálataira hivatkozva kegydíjat a nemzetet elnyomó, Bach-féle kormányzat hivatalos hatóságaitól, kérését ridegen elutasítják. Csak két év múlva, 1855. október 19-én fizetnek ki neki 400 forint végkielégítést az egyetemi alapból. Azonban ekkorra már az ország lakossága 10 000 forintot gyűjtött össze a hazáját szolgáló, felejthetetlen költő, Garay János árváinak.

Dümmertth Dezső

AZ ÜDÜLŐK KÖNYVELLÁTÁSÁRÓL

Az elmúlt évben hozott kormányhatározat értelmében a szervezett üdültetésben résztvevő vállalati üdülők a SZOT tulajdonába kerültek. Ennek következtében az üdülők könyvellátása is a SZOT feladatává vált.

A határozat értelmében igazgatóságunk, a SZOT Északbalatoni Üdülési és Szanatóriumi Igazgatósága szerződést kötött az Állami Könyvterjesztő Vállalat Könyvtárellátójával, amely folyamatosan fogja szállítani a legújabban megjelent könyveket. Így sikerült elérnünk, hogy korábban egy helyben topogó könyvtáraink ellátása és felfrissítése ma már folyamatosan történik a legújabb irodalmi termékekkel. Vendégeink ezt a tényhálással nyugtázzák és örömmel válogatnak a könyvtárakban.

Felfrissültek a könyvtárak, és ezzel párhuzamosan korszerűsítettük az olvasók kiszolgálását is. Az Északbalatoni Igazgatóság területén a hévízi központi könyvtárban kísérletképpen bevezettük a szabadpolcos rendszert. Ezt az intézkedést az olvasók hálással fogadták, és a kölcsönzők száma ugrásszerűen megnőtt. A könyvtárosok részéről ugyan volt némi ellenállás, amit azzal indokoltak, hogy félnek a könyvek összekeverésétől. Ennek megelőzésére a könyvekre címke került a megfelelő raktári jelzettel, sőt a különböző műfajú könyvek megkülönböztetésére a színscíkos jelölés bevezetését is tervezzük.

Czurda János